

ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

Гумовська Ірина Миколаївна

УДК 811.111'81'373.46:33+

811.111'81'373.46:34

***Англійська юридична термінологія в
економічних текстах: генезис, дериваційні та
семантико-функціональні аспекти***

10.02.04 —германські мови

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
філологічних наук

ЛЬВІВ — 2000

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Львівському національному університеті імені Івана Франка

Науковий керівник:

доктор філологічних наук, професор, академік

АН Вищої школи України

Кусько Катерина Яківна

Офіційні опоненти:

доктор філологічних наук, професор **Пономаренко Лілія Олександрівна**, Житомирський військовий інститут радіоелектроніки імені С. П. Корольова, завідувач кафедри прикладної лінгвістики

кандидат філологічних наук, доцент **Бик Ігор Степанович**, Львівський національний університет імені Івана Франка, завідувач кафедри іноземних мов факультету міжнародних відносин

Провідна установа Чернівецький державний університет імені Юрія Федьковича

Захист відбудеться “20” вересня 2000р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 35.051.15 при Львівському національному університеті імені Івана Франка за адресою: м. Львів, вул. Університетська, 1, ауд. 220.

З дисертацією можна познайомитися у науковій бібліотеці Львівського національного університету імені Івана Франка, м. Львів, вул. Драгоманова, 5.

Автореферат розісланий “ 15 ” серпня 2000р.

Секретар спеціалізованої
вченої ради

к. філол. н., доц.
Білинський М. Е

Загальна характеристика роботи

Розвиток сучасних наук, гуманітарних і природничих, вимагає вдосконалення їх термінологічних систем, а отже, дослідження проблем становлення, лінгвістичних особливостей, семантики, дериваційних процесів та стилістичного функціонування галузевих термінологій. Ці проблеми привертали увагу дослідників. Окремі з її численних аспектів розглянуто у працях В. Виноградова, Д. Ушакова, А. Реформатського, В. Лейчика, Т. Кияка, Т. Панько, Ф. Циткіної та ін.

Особливого значення в період поглиблення інтеграції країн та міжнародних економічних зв'язків набуває функціонування економічної термінології у поєднанні з термінологією правознавчих актів, зокрема в економічних документах, угодах, працях, які містять певні юридичні рекомендації, вимоги та положення. Саме цій проблемі, тобто дослідженню юридичної термінології в економічному дискурсі, присвячено дану працю.

Актуальність і вагомість теми дослідження пов'язана з важливістю дії правових норм і законів у системі економічних зв'язків, адекватної мовної реалізації цих зв'язків.

Робота виконана відповідно до наукової програми, яка розробляється у Львівському національному університеті імені Івана Франка “Структура та тенденції розвитку германських та романських мов”.

Основна мета дисертації — простежити генезис, дериваційні процеси та семантику юридичних термінів у структурі економічних текстів, а також їх конкретну прагматичну функціональність.

Відповідно до основної мети в роботі вирішуються наступні завдання:

- простежити процеси міграції юридичної термінології в економічні тексти;
- дослідити семантику юридичних термінів у структурі економічного тексту;
- зафіксувати юридичні терміни в економічному дискурсі;

– простежити особливості їхньої лінгвістичної структури; проаналізувати процеси семантизації юридичних термінів у структурі економічного тексту;

– вивчити прагмастилістичні аспекти вживання юридичних термінів у різножанровому економічному дискурсі.

Виходячи з перелічених вище завдань, визначимо об'єкт та предмет нашого дослідження. Об'єктом дослідження є процеси входження юридичних термінів в структуру економічного тексту; предмет дослідження складають юридичні терміни та термінологічні словосполучення, які вживаються в економічному дискурсі.

Методика дослідження фактологічного матеріалу — комплексна; використано методи: описовий, лінгвістичного моделювання, структурно-семантичний, контрастивний (функціонування юридичних термінів в економічних текстах різних жанрів), статистичний (дослідження частотності вживання юридичних термінів в економічних текстах).

Юридичну та економічну лексику, підмову сучасної англійської мови вивчали дослідники Р. Махмутіна, О. Сербенська, Н. Кривоносова, М. Папко, Л. Мисик та ін. Проте праць, спеціально присвячених прошарку юридичної термінології у складі економічних текстів та документів, нами не зафіксовано, хоча потреба в них не викликає сумніву, адже йдеться про мовнокультурологічні аспекти правового забезпечення економічної діяльності на національному та міжнародному рівнях. У цьому — наукова новизна нашого дослідження.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що матеріали дослідження використано в методичних розробках та навчальних посібниках для студентів економічних та юридичних факультетів.

Фактологічною базою дисертації є економічні тексти, документи, а також лексикографічні джерела; загальна вибірка становить 25 тисяч сторінок економічних текстів, в яких зафіксовано 480 юридичних термінів та термінологічних словосполучень. Їх список міститься в додатку до

дисертації.

Апробація матеріалів дисертації здійснювалась на наукових конференціях міжнародного, всеукраїнського та регіонального рівня, а також на наукових лінгвістичних семінарах кафедри іноземних мов Львівського національного університету імені Івана Франка та на кафедрі іноземних мов для економічних та облікових спеціальностей Тернопільської академії народного господарства.

Результати дослідження опубліковано у Всеукраїнському збірнику “Іноземна філологія”, журналі “Наукові записки” Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, колективній монографії “Іноземномовний текст за фахом: лінгводидактичні аспекти”, у матеріалах міжвузівських конференцій.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, бібліографії, яка об’єднує списки використаної та цитованої літератури, у тому числі словники і довідники. Загальний обсяг роботи становить 186 сторінок. Кількість ілюстрацій — 16. Дисертація містить додатки, у яких наведено англо-український словник юридичних термінів та термінологічних словосполучень, зразки контрактів (35 сторінок). Список літератури нараховує 321 позицію, в тому числі 20 лексикографічних джерел.

У вступі обґрунтовується актуальність, наукова новизна, теоретична значущість, наукова достовірність та практична цінність роботи, визначаються її основні цілі, завдання, предмет та об’єкт дослідження, описується методика та основні джерела аналізу юридичної термінології економічного дискурсу, представлено практичне значення такого напряму лінгвістичних досліджень і стан його висвітлення на конференціях та наукових семінарах, в наукових працях.

Перший розділ дисертації “Юридична термінологія в економічному дискурсі (концептуальні засади)” присвячено висвітленню та подальшій розробці теоретичних аспектів проблеми, процесів термінологізації,

визначенню змісту термінологічних понять, їх дефініцій.

У другому розділі “Генезис та семантика юридичної термінології в економічних текстах” досліджуються генетичні джерела юридичних термінів, їх семантична еволюція в процесі термінологічної міграції в економічний контекст.

Третій розділ дисертації “Дериваційні процеси юридичної термінології в економічному дискурсі” присвячено структурному аналізу термінів-слів та термінів-словосполучень. Розглядаються дериваційні моделі термінів-іменників, термінів-прикметників, термінів-дієслів та термінів-словосполучень.

Четвертий розділ “Функціонування юридичної термінології в економічній літературі різних жанрів” містить аналітичний матеріал про вживання та функціонування юридичних термінів у монографіях, навчально-методичній літературі з економіки, в статтях на економічну тематику та в економічній документації, зокрема у траттах, чеках, векселях, депозитних сертифікатах, акредитивах та контрактах.

У висновках сформульовано основні результати проведеного дослідження сучасної юридичної термінології економічного дискурсу, визначено напрями подальших наукових досліджень терміносистем.

На захист винесено наступні положення:

1. Процеси термінологічної міграції юридичних термінів в економічний дискурс поширюється, що пов'язано передусім з посиленням впливу правознавчих структур на діяльність у сфері економіки.

2. Термінологічна лексика сучасної англійської мови складається з власних слів та запозичених мовних одиниць переважно лексем латинського походження.

3. Вхідження юридичної термінології в економічний дискурс супроводжується інтенсивним процесом деривації.

4. У процесі функціонування юридичної термінології в економічному дискурсі відбуваються певні зміни на семантичному рівні. Більшість

юридичних термінів в економічному контексті зберігає свою семантику і когнітивний потенціал; окремі їх частково втрачають, набувають нового юридично-економічного змісту або десемантизуються.

5. Прагматична реалізація досліджуваної термінології в сучасній англійській мові відбувається переважно в текстах монографічних видань, періодичних (наукових і публіцистичних статтях), навчально-методичній літературі, документах, ділових паперах, угодах. У кожному з жанрів функціонування юридичної термінології набуває певної специфіки, стильових ознак.

Зміст роботи

Перший розділ дисертації присвячено опрацюванню теоретичної бази дослідження, тлумаченню основних категоріальних понять, зокрема таких як “термін”, “термінологія”, “терміносистема”, “дискурс”. Інтеграція та взаємодія різних наук вимагає посиленої уваги науковців до питань термінознавства та дослідження функціонування термінологічних структур у різних сферах людської діяльності. Проблеми становлення, семантики, деривації та тенденції розвитку термінологічних одиниць, фахової лексики вивчали вітчизняні та зарубіжні дослідники, зокрема В. Виноградов, В. Лейчик, Г. Винокур, Б. Головін, Т. Кияк, В. Даниленко, К. Кусько, А. Крижанівська, Г. Муштенко, Е. Жильбер, А. Ширмер, Й. Сміт, Ф. Дорнер та ін.

Дослідники переважно по-різному розуміють проблематику, цілі та функціональні завдання термінологічних структур, концептуальні засади термінознавства як науки. По-різному розуміють поняття “термін”, “термінологічне словосполучення”. Немає єдності у тлумаченні теоретичних концепцій фахового термінознавства. Існує гостра необхідність подальшого розвитку термінознавства як науки, корекції та якісного (адекватного) формування її метамови.

Слід зазначити також, що з поглибленням міжнародних зв'язків вивчення іноземної мови набуває фахового термінологічного спрямування, однією з ознак якого є термінологічна двомовність. Терміни різних галузей знань утворюють в українській та іноземній мовах свої системи з внутрішньою впорядкованістю компонентів. Знайти оптимальну відповідність між цими системами — важливе завдання сучасної філологічної науки, орієнтованої на якісне викладання іноземних мов у різнопрофільних вузах. Узгодженість національної та міжнародної термінологій в умовах сьогодення є одним із важливих завдань термінологів України.

Теоретичні роздуми над працями з питань розуміння і тлумачення понять “термін”, “термінологія”, “терміносистема”, “термінологічне словосполучення”, а також аналіз фактологічного текстового фахового матеріалу дали нам можливість здійснити робочу детермінацію деяких з цих понять. Концептуально вона представлена в наступних дефініціях. Під поняттям ми розуміємо компонент думки, що відображає загальні та суттєві ознаки, властивості та відношення предметів і явищ, властивих предметам та явищам як самостійним об’єктам. Під терміном в даній праці ми розуміємо слово чи словосполучення, що має спеціальне значення, виражає і формує професійне поняття, застосовується в процесі засвоєння наукових та професійних об’єктів і кореляції між ними.

Зазначимо, що термін, як правило, виконує дві функції — номінативну (тобто називає поняття) та функцію відображення змісту поняття. Будь-який термін у певній системі понять на противагу звичайному слову (чи словосполученню) повинен мати обмежений, чітко зафіксований зміст.

Згідно з нашою концепцією, ознаками термінології як системи є:

- 1) сукупність чи множина термінів-слів взагалі;
- 2) сукупність термінів (понять чи назв) будь-якої галузі науки (юридична термінологія, хімічна термінологія, економічна термінологія і т. д.).

Ми кваліфікуємо термінологію як сукупність термінів, співвідносних з професійною сферою діяльності та пов’язаних один з одним на понятійному, лексико-семантичному, словотворчому та граматичному рівнях. Вона об’єднує найменування категорій понять: об’єктів, явищ, та їх закономірних зв’язків, відношень; властивостей, ознак, якостей; процесів, станів, осіб, наук тощо.

Серед інших термінологічних понять звернемо увагу на поняття підмова, оскільки дане дослідження присвячено процесам інтеграції лексики двох підмов — економічної та юридичної. Важливо визначити поняття кожної з цих підмов, щоб у подальшому більш адекватно представити і

дослідити юридичну термінологію економічного дискурсу, юридичну термінологію економіки.

Під поняттям юридична термінологія ми розуміємо прошарок лексики, яка обслуговує правознавство, пов'язана з юриспруденцією як наукою, як фахом, як галуззю професійної діяльності. Особливість юридичної термінології порівняно з іншими термінологічними системами виявляється у своєрідностях словотворчих моделей, у характерному для неї співвідношенні іншомовних та національних елементів, у специфіці її становлення і розвитку. До юридичної термінології ми відносимо назви предметів, дій, явищ, осіб тощо, які мають безпосереднє відношення до юриспруденції та сфери її функціонування у суспільстві.

Вимагають інтерпретації та уточнення також такі поняття, як термінологічне поле та дискурс, які функціонують в нашому дослідженні. Під термінологічним полем ми розуміємо своєрідну галузь функціонування терміна, всередині якої термін має ознаки та певні властивості, притаманні також іншим термінам, з якими цей термін перебуває в певній кореляції в межах даної підмови. Кожний термін може вживатися /та вживається/ в термінологічному контексті. Але це є сфера його вживання, а поле — сфера існування його як терміна. Мова даної галузі науки є тим контекстом, до якого входить термін і в якому конкретизується його значення.

Для адекватного розуміння терміна особливого значення набуває дискурс. Визначення та прагматичні функції дискурсу представлені у працях Г. Кука, Д. Нунана, Е. Хетч та ін. Ми розуміємо і кваліфікуємо дискурс як текст чи його сегмент, ознакою якого є логічне поєднання та взаємодія мовних форм на різних лінгвістичних рівнях, між котрими існують корелятивні зв'язки лінгвістичного та екстралінгвістичного змісту і, як наслідок, має місце логічність і змістовність структурної будови, яка здатна реалізувати прагматику аргументації, полеміки, наукового доведення тощо. Аргументаційність — його основна (визначальна) якість і ознака, а аргументаційний дискурс — один з основних в дискурсній типологічній

системі.

У процесі дослідження ми користувалися економічними текстами, під якими розуміємо тексти, взяті з економічних та бізнес джерел, а також ті, що функціонують у юриспруденції, але мають безпосереднє відношення до економіки (йдеться про дискурс комерційного права, який є частиною економічної галузі). Приналежність терміну до правничої сфери ми визначали на основі лексикографічних джерел, у т. ч. на основі змістовної лексикографічної праці Л. Мисик¹.

У другому розділі представлено результати аналізу генетичних джерел англійської юридичної термінології та семантичну еволюцію юридичних термінів в економічному контексті.

Англійська термінологічна лексика, у тому числі юридична, формувалася століттями. Ця терміносистема розвивається і далі, постійно змінюється, але водночас це єдина цілісна система, яка функціонує та змінюється разом з людським суспільством.

Питання генезису англійських юридичних термінів, що вживаються в економічному дискурсі, є специфічним; воно ще не розглядалось і в даній праці досліджується вперше. Наголосимо, що запозичення економічною терміносистемою юридичних терміноелементів зумовлено передусім суспільними процесами, міжсоціумними відносинами та економічним розвитком держави. Постійний економічний прогрес вимагає правового статусу у здійсненні економічних стосунків. Тому все частіше констатуємо функціонування юридичної термінології в економічній підмові. Привертає увагу та обставина, що процес “входження” юридичної термінології в мову різних сфер сягає корінням ще середньовіччя, коли вже починали зароджуватися правові та економічні відносини між певними соціогрупами.

Розглянемо в діяхронному плані питання генетичних юридично-економічних транспозицій. Аналіз літератури з даного питання показав, що трансформація та транспозиція юридичних термінів у різножанрових текстах є природним явищем, наслідком успадкування

лексики одних поколінь наступними. При цьому відбувається поєднання давньої та актуалізація нової лексики вченими, юристами, економістами та іншими верствами населення, які безпосередньо мають справу із правовою, економічною діяльністю.

Як свідчать спостереження, елементи юридичної терміносистеми, її форми і моделі беруть свій початок в англійській соціально-економічній лексиці середньовіччя. На подальших етапах історичного розвитку відбувається розширення семантики загальноживаних соціально-економічних систем на базі відповідних наукових дефініцій. Причому слова, які впродовж віків зберігали кореневу морфему, надалі набувають можливості різнопланової деривації, зокрема можуть оформлятися іншими суфіксами, не втрачаючи здебільшого первісного значення.

Аналізуючи фактологічний матеріал, ми дійшли висновку, що юридичні терміни економічного дискурсу доцільно диференціювати за походженням їхніх основ. Це терміни, що є власномовними словами (група 1); що мають латинську (група 2) та французьку (група 3) основи. До групи 1 ми віднесли наступні терміни: deed, sale, settlor, share, strike та ін.(4% всієї зафіксованої кількості слів). До групи 2 — acceleration, alienation, contract, license, premium та інші (найбільша серед груп, 82% термінів). Група 3 містить наступні елементи: abandon, abatement, allotment, sabotage та ін.(14% всіх юридичних термінів економічного дискурсу). При цьому ми зафіксували подвійне запозичення більшості термінів з латинською основою, які прийшли в англійську мову через старофранцузьку.

Семантизації та семантичній еволюції присвячено низку праць, зокрема Ф. Палмера, В. Овчаренко, Р. Цаголової, О. Вакулова, Г. Кличкова та ін. Питання дослідження юридичної та економічної терміносистем розглядалися переважно в межах структурно-семантичного аналізу, в системі відповідного дискурсу — економічна термінологія в економічному дискурсі, юридична — в юридичному і т. д. Вперше досліджується проблема функціонування

юридичної термінології в економічному дискурсі, а також семантичного поля юридичної термінології в структурі економічного дискурсу.

У зв'язку з визначеною методологією дослідження важливим є розгляд семантичних полів, зокрема за рівнем (ступенем) їх термінологічності. Можна розглядати семантичні поля за ступенем термінологічності або за ступенем зберігання семантичного значення в певній вузькоспеціальній галузі, а також за прагматикою контексту. В економічному дискурсі юридичний термін може зберігати своє значення повністю чи частково або повністю його втрачати.

Зауважимо, що під впливом інтерференції, при входженні в економічну підмову юридичні терміни проходять так звану спеціалізацію, змінюючи своє місце в системі, дефініції. Вони можуть перетворюватися в омоніми або є омонімами вихідних термінів. Наприклад, термін *liability* — “осудність, відповідальність, зобов'язання” в юридичній терміносистемі є омонімом економічного терміна *liability* (у множині) — “пасив”.

Проаналізувавши економічну літературу різних жанрів та використовуючи лексикографічні економічні та юридичні словники, ми виявили, що приблизно 73% всіх юридичних термінів економічного дискурсу стали невід'ємною частиною економічної підмови в зв'язку з їх продуктивним використанням в галузі економічної діяльності та правовим статусом бізнес-операцій. При цьому ці елементи в процесі трансмісії в економічну терміносистему повністю зберігають юридичне значення. Це наступні терміни: *acceptance* – “акцепт”, *bond* – “бона”, “купюра”, “облігація”, *credit* – “кредит”, *creditor* – “кредитор”, *employment* – “зайнятість”, *tax* – “податок”, *mortgage* – “застава”, “іпотека”, *rent* – “рента”, *share* – “акція”, “пайова участь”, *patent* – “патент” та ін.

Аналіз юридичної термінології під кутом зору наявності чи втрати первісної семантики, проведений на базі різножанрового дискурсу, показав, що переважна кількість юридичних термінів зберігають свою основну семантику (*capacity, term, contract, court, tax, fraud, valid, breach of contract,*

income tax та ін.). 99,6 % термінів відповідає семантиці у сфері економічних текстів, частково може реалізувати значення того чи іншого юридичного терміна 0,2% термінів. Має місце і десемантизація згаданих термінів у структурі економічного тексту (0,2% термінів). Ми зафіксували також випадки, коли одночасно в різних економічних контекстах терміноелементи юридичної терміносистеми можуть зберігати юридичну семантику, частково реалізовувати її і повністю зберігати. Таких термінів ми зафіксували два: valid, capacity.

Зазначимо, що терміни різних галузей науки в процесі розвитку та модифікації мов мають тенденцію до інтерференції внаслідок інтеграції наук. Галузеві терміносистеми взаємодіючи одна з одною, нерідко мають частину спільного термінологічного фонду. Міграція термінологічних елементів призводить до таких явищ, як транстермінологізація, детермінізація, диференціація значень, ретермінологізація тощо. Таке можливо, коли підмова однієї галузі науки абсорбує терміни іншої. Як динамічне явище міграція спричиняє кількісне (у вигляді нових номінативних одиниць) і якісне (нових значень) збагачення певної лексики на рівні мовлення: через засоби масової інформації, науково-популярну і художню літературу. Як статичне явище міграція визначає кількісне і якісне збагачення лексики певного прошарку мови на рівні системи.

У третьому розділі здійснено структурно-словотворчий аналіз системи сучасних англійських юридичних термінів, що функціонують в економічних текстах. При розгляді дериваційних особливостей юридичних термінів взято до уваги те, що формування їх відбувалося в різний спосіб, зокрема: шляхом утворення похідних слів, скорочень, словосполучень; шляхом поповнення лексемами, що утворюються за допомогою словотворчих ресурсів англійської мови; шляхом морфологічної афіксації; шляхом запозичення та абсорбції дериватів з інших мов. Ми виділили два основних типи юридичних термінів: терміни-слова і терміни-словосполучення. Спостереження над юридичною термінологією в структурі економічного дискурсу дають

можливість виділити такі типи термінів відповідно до їхньої морфемної структури:

1. Непохідні: lease, act, bail, bond, check, gift та інші.
2. Похідні: acceptance, grantor, grantee, disaffirm, defamation, discharge, robbery, voidable та інші.
3. Складні: trademark, landlord, leasehold та інші.

Аналіз морфологічної структури юридичних термінів в економічному дискурсі показав, що у складі англійської юридичної термінології переважають іменники (нами зафіксовано 238 термінів-іменників). Це пов'язано передусім з їх номінативною функцією, функцією позначення тих чи інших предметів та явищ. Спостереження над словотворчими особливостями юридичної термінологічної лексики дають можливість дійти висновку, що дериваційні процеси в термінологічній системі представлені переважно суфіксальними утвореннями. Юридичні терміни-іменники утворюються, як правило, за наступними моделями (при цьому використовуємо такі умовні позначення: V — дієслівна основа, N — іменник, A — прикметник). Статистичні дані представлено в процесі аналізу дериваційних моделей.

Модель 1: V + -er або V + -or (12% усіх юридичних термінів-іменників економічного дискурсу):

administrate — administrator, bind — binder, bear — bearer.

Модель 2: V + -ee (6% усіх термінів-іменників):

assign — assignee, bail — bailee, grant — grantee.

Модель 3: V + -ment (6% юридичних термінів-іменників економічного дискурсу):

agree — agreement, assign — assignment, attach — attachment.

У проаналізованій економічній літературі ми зафіксували групи юридичних термінів-іменників, які позначають активного та пасивного агента певної економічної дії чи процесу, а також результат цієї дії чи процесу, який є проміжною ланкою між об'єктом та суб'єктом. Група

“активний — пасивний агент дії” — це іменники, утворені від дієслівних основ за допомогою суфіксів -or, -er та -ee (як у моделях 1 та 2): employer — employee, promisor — promisee, offeror — offeree, mortgagor — mortgagee та інші, а проміжна ланка — це переважно суфіксальні деривати моделі 3: bailment, employment, payment.

Модель 4: V + -(t)ion / V +-ition / V + -ation (11% юридичних термінів-іменників економічного дискурсу):

access — accession, corporate — corporation, extort — extortion.

Модель 5: A + -(i)ty (2% термінів):

liable — liability, proper — property, royal — royalty.

Модель 6: V + -ance (2% термінів-іменників):

accept — acceptance, insure — insurance, forbear — forbearance.

Модель 7: V + -(o)ry / V + -(e)ry / V + -(a)ry (3% термінів-іменників):
bribe — bribery, benefice — beneficiary, forge — forgery.

У ході дослідження ми виявили особливу продуктивність при утворенні юридичних термінів-іменників, які функціонують в економічних текстах, суфіксів -er, -or, -ee, -ment, -tion, -ition, -ation (моделі 1,2,3,4). Ці термінологічні одиниці утворені від дієслівних основ шляхом додавання перелічених вище суфіксів. Решта похідних термінів-іменників утворюються за допомогою таких суфіксів: -ent (precedent), -cation (ratification), -cy (bankruptcy), -t (complaint), -ant (covenant), -ian (guardian), -ship (ownership) та ін.

Аналіз показав, що префіксальний спосіб творення юридичних термінів англійської мови не є поширеним, але він сприяє модифікації основи, до якої приєднується префікс. Ми зафіксували наступні продуктивні префікси (переважно романського походження): as- що є варіантом ad-, утвореним в процесі асиміляції приголосного d на початку слова і є наслідком запозичення з різних мов (assault); префікс со- та його варіанти con- та col-, що позначають споріднене, спільне походження дії чи процесу (coinsurance, comaker, contract, collateral); counter-, що означає “зустрічний” (counterclaim,

counteroffer); dis-, що має силу зворотної опозиції до значення сполучуваного слова (dishonour). Префіксальні іменникові утворення представлені наступними моделями:

Модель 1: dis- + N:

honour — dishonour.

Модель 2: co(n)- + N:

insurance — coinsurance, maker — comaker.

Модель 3: counter-+ N:

claim — counterclaim, offer — counteroffer.

Крім наведених вище моделей, ми зафіксували іменники, які утворюються за допомогою інших префіксів (mono-, pre-, by- та ін.): monopoly, premises, bylaw.

Одним з поширених засобів творення сучасних англійських юридичних термінів є конверсія. Цим шляхом деривації прийнято називати перехід слова з однієї частини мови в іншу. Так, дієслова утворюються від іменників і в деяких випадках від інших частин мови та, навпаки, іменники, як показують спостереження, можуть утворюватися від дієслів, і рідше від інших частин мови: adeem < to adeem, bribe < to bribe.

Щодо складних слів, то вони утворюються синтаксико-морфологічним способом. В проаналізованих нами юридичних термінах ми виділили такий тип утворення, як інтеграція двох іменників: N + N (owner-occupier, time-charter, treaty-contract, copyright, landlord, trademark, leasehold, mortgage). Поєднання двох основ є активним засобом творення композитів. Виявлені нами складні слова є субординативними композитами, тобто їхні складові частини структурно і семантично взаємозалежні (trademark, landlord, copyright), а також координативними складними словами, один з компонентів яких не має переваги над іншим, обидва компоненти і структурно, і семантично до якоїсь міри незалежні (owner-occupier, time-charter, treaty-contract).

У проаналізованих економічних текстах ми зафіксували також слова,

що називають не сам термінований предмет чи явище, якими оперують в економічній чи юридичній практиці, а вказують на певні зв'язки предмета, поняття, його ознаки, якості. Функціонування таких слів обмежено текстами наукового чи офіційно-ділового жанру, і це дає підставу кваліфікувати їх як терміни. Отже, до юридичних термінів ми відносимо такі прикметники: *alienable, valid, invalid, testate, intestate, void, voidable*. Порівняно з юридичними термінами-іменниками кількість термінів-прикметників менша (ми нарахували 7, що становить 5% термінів-слів).

Англійські терміни-прикметники утворюються переважно способом суфіксації основ, зокрема за допомогою суфікса *-able* за такою моделлю:

A / N + *-able*: *alien* — *alienable*, *void* — *voidable*.

Назвами процесуальних дій також виступають дієслова. Термінологічність їх забезпечується насамперед функціонуванням у певному тексті, а також лексичним значенням. В проаналізованих економічних текстах ми виявили таких термінів-дієслів десять; це перехідні дієслова *affirm, avoid, alienate, disaffirm, discharge, hire, enlarge, indemnify, indorse, vest*.

Термін *alienate*, утворений за допомогою суфікса *-ate*. Суфіксальним утворенням є дієслово *indemnify* (суфікс *-fy*). Префікс *a-*, що походить від давньоанглійського прийменника *an*, один з варіантів префікса романського походження *ad-* — *af-* вживаються з такими дієсловами-термінами, як *avoid, affirm*. Терміноелементи-дієслова *disaffirm, discharge* є утвореннями з префіксом у значенні “позбавляти” — *dis-*; *affirm* — *disaffirm* утворюють серед зафіксованих нами юридичних термінів-дієслів опозиційну групу. Продуктивним у творенні юридичних термінів-дієслів є і префікс *in-*: *indemnify, indorse*. Префікс *en-* походить від латинського *in-* і є складовою частиною дієслова *enlarge*, надаючи йому при цьому значення “доводити до певного стану”. Інші терміни-дієслів є основними кореневими утвореннями (*hire, vest*).

В юридичних та економічних текстах функціонують мовні структури — термінологічні словосполучення, що називають конкретні поняття

предметної галузі. В проаналізованій літературі ми виявили значну кількість термінологічних словосполучень.

Виявлені нами в економічному дискурсі юридичні терміни-словосполучення доцільно диференціювати за типом їхньої структури:

1. Прості словосполучення, що складаються, як правило, з двох слів, одне з яких є головним, а інше залежним: active trust, entire contract, credit limit, corporation tax та інші.

2. Складні словосполучення, в яких залежні слова визначають різні аспекти значення стрижневого слова: legal effect of an agreement, certificate of limited partnership.

За морфологічною ознакою основного слова юридичні терміни-словосполучення можна поділити на:

1. Іменні словосполучення (з іменником в ролі стрижневого слова): estate agent, equal pay, income tax, active trust, computer crime, time draft, credit insurance та ін.

2. Прикметникові словосполучення (з прикметником чи дієприкметником в ролі основного дієслова): valid for one year.

3. Дієслівні словосполучення: close a transaction.

Терміни-словосполучення можна диференціювати і за типом синтаксичної будови словосполучення, граматичної моделі. Прості англійські юридичні терміни-словосполучення, що вживаються в економічному дискурсі, утворюються поєднанням слів таких лексико-граматичних категорій:

1) іменник + іменник (N+N): bankruptcy trustee, blank indorsement, life insurance та ін.

2) прикметник + іменник (A+N): active trust, equal pay, entire contract та ін.

3) дієслово + іменник (V+N): close a transaction;

4) іменник + інфінітив (N+V(Inf.)): contract to sell, capacity to contract,

invitation to negotiate.

За синтаксичними ознаками розрізняємо:

1) безприйменникові сполучення слів, з'єднані способом керування: income tax, tax abatement, entire contract;

2) прийменникові словосполучення: bill of sale, agreement by parol, agency by estoppel.

Розділ 4 присвячено аналізу функціонування юридичної термінології в літературі різних жанрів. Як показав аналіз фактологічних джерел, вживання юридичних термінів в економічному тексті є закономірним і природним явищем, продиктованим життєвою необхідністю кореляції економіки та юриспруденції, їхнього логічного тісного зв'язку: економічні дії, документи, що виражають різного роду економічні операції, вимагають юридичного оформлення. Таким чином, економічний текст набуває правового змісту і водночас відбувається певна жанрова трансформація. Така інтеграція призводить до поєднання стилів, до створення особливого стилю, який ми визначили як юридично-економічний, оскільки часом важко встановити межу, де закінчується текст економічний, а де — юридичний. Тільки за загальним змістом, за його прагматичною соціоорієнтацією можна, хоча і умовно, розмежовувати ці типи текстів. Жанрові взаємодії, у тому числі на рівні термінології, дедалі поширюються.

За нашими спостереженнями, юридичні терміни входять в економічну літературу різних жанрів: ми зафіксували їх в монографічних працях, підручниках, посібниках, наукових статтях, рефератах, патентах тощо.

У висновках підводимо підсумки проведеного дослідження генезису, дериваційних та семантико-функціональних аспектів функціонування англійської юридичної термінології в економічних текстах різних жанрів. Подаємо головні наукові і практичні результати даного дослідження, що тісно пов'язані з науковими та прикладними положеннями, викладеними в загальній характеристиці роботи.

Висновки

У дисертації наведене теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової проблеми, що виявляється в дослідженні концептуальних засад сучасного термінознавства, зокрема на базі юридичної термінології, що функціонує в англійських текстах з питань економіки (монографічних працях, навчально–методичній літературі, періодичних виданнях та документації) і дає підстави дійти наступних висновків.

1. Генезис термінологічних транспозицій, зокрема входження юридичної термінології в економічний дискурс, простежуємо вже в староанглійських текстах, в економічній лексиці середньовіччя, в старогерманських мовах, що, очевидно, пов'язано з прагненням надати економічній діяльності, економічним стосункам правового, законодавчого чи інструктивного змісту.

2. У процесі взаємодії термінологічних систем (юридичної та економічної) фактично відбувається становлення міжкатегоріальної економіко–юридичної термінологічної системи, яка абсорбує термінологію цих двох підмов, сприяючи утворенню міждисциплінарного юридично–економічного дискурсу, ознаками котрого на лінгвістичному рівні є категорії економічного змісту у поєднанні з категоріями юридичного (чи навпаки).

3. Юридична термінологія в економічному дискурсі утворюється за такими морфологічними моделями: V+ –er, V+ –ee, V+ –ment, V+ –(i)tion, V+ –ation, V+ –ion, A+ –(i)ty, V+ –ance, V+ –(o)ry/ –(e)ry/ –(a)ry, ar– +N, dis– +N, co(n)– +N, counter– +N, A/N + –able.

4. Певні зміни, часом значні, в процесі функціонування юридичної термінології в економічному дискурсі відбуваються на семантичному рівні. Окремі юридичні терміни в економічному контексті зберігають свою семантику і когнітивний потенціал (наприклад, abandonment, employer, employee, agency, arrest, law, monopoly, mortgage). Інші частково втрачають,

набуваючи нового юридично–економічного змісту, або повністю десемантизуються (valid, capacity).

5. Високий рівень концентрації термінів юридичної та економічної підмов простежуємо в текстах монографічних праць (переважно у працях, що стосуються деяких аспектів юриспруденції чи правового статусу економічних явищ), що пов'язано з реалізацією завдань наукового обґрунтування, тлумачення об'єктивної інтерпретації інформації. В навчально–методичних працях функціонування досліджуваної термінології значною мірою пов'язане з реалізацією дидактичних завдань тлумачення понять, дефініцій, економічних явищ та процесів. У документальному дискурсі юридичні терміни вживаються для надання тому чи іншому документові юридичної сили.

6. Результати дослідження свідчать, що проблеми функціонування юридичної термінології становлять подальший інтерес в різних аспектах: лінгвістичному, дискурсному, соціальному, правовому. Доцільним є вивчення інших аспектів функціонування юридичної термінології, зокрема в історичному дискурсі (текстах з історії), країнознавчому, соціокультурологічному, екологічному. Ці питання під кутом зору лінгвістики, когнітивної лінгвістики, дискурсознавства та стилістики можуть стати предметом майбутніх досліджень.

Основні положення дисертації відтворенні у таких публікаціях

1. Семантико-стилістичні аспекти функціонування юридичної термінології в економічному тексті // Іноземномовний текст за фахом: лінгводидактичні аспекти. – Львів:Світ, 1998. – С. 136–141.
2. Англійська юридична термінологія у текстах з економіки // Іноземна філологія. Український науковий збірник. – 1999. – Вип.111. – С. 208–212.
3. Дериваційні процеси правничої термінології в економічних текстах // “Наукові записки” Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. – Мовознавство. – 2000.– №1. – С.99–104.
4. Повага до закону — важливе для майбутнього економіки України // Матеріали міжвузівської наук.-практ. конф. “Актуальні проблеми розвитку економіки України в перехідний період до ринку”. – Ч. 1. – Тернопіль. – 1996. – С. 79.
5. Юридичні терміни в економічних текстах: граматична класифікація // Матеріали західно-регіон. наук.-метод. конф. викладачів іноз. мов вищих навч. закладів “Лінгво-дидактичні проблеми викладання іноземних мов на економічних факультетах”. – Тернопіль. – 1997. – С. 131–132.
6. Особливості англійської юридичної термінології в економічному дискурсі // Матеріали 2-ї західно-регіон. наук.-метод. конф. викладачів іноз. мов вищих навч. закладів “Лінгво-дидактичний плюралізм навчального процесу з іноземних мов у вищих навчальних закладах”. – Тернопіль. – 1999. – С. 142–146.
7. Англійська мова для студентів юридичних факультетів: Навчальний посібник. – Тернопіль, 1997. – 48 с.
8. Збірник розмовних тем та вправ для студентів 1–2 курсу. (Співавт.: Рибіна Н. В., Собчук Л. В., Логінська С. П., Черник Ю. С., Артюні- на М. І., Глуха Л. В., Воронка Г. С., Рибачок С. М.). – Тернопіль, 1996. – 82 с.
9. Збірник розмовних тем та вправ для студентів 3–4 курсів. (Співавт.: Рибіна Н. В., Собчук Л. В., Логінська С. П., Черник Ю. С., Артюні- на М. І.,

Стрільчук Г. І., Воронка Г. С., Рибачок С. М.). – Тернопіль, 1997. – 88 с.

10. Збірник текстів та вправ для студентів 4 курсу (на англійській мові).

(Співавт.: Стрільчук Г. І., Воронка Г. С.). – Тернопіль, 1998. – 38 с.

Гумовська І. М. Англійська юридична термінологія в економічних текстах: генезис, дериваційні та семантико-функціональні аспекти. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 – германські мови. – Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, 2000.

Дисертацію присвячено проблемам сучасного термінознавства, процесам термінологічної міграції, зокрема функціонуванню юридичної термінології в англійських економічних текстах (монографічних працях, навчально-методичній літературі, періодичних виданнях та документації). Досліджено генезис англійських юридичних термінів, які вживаються в економічному дискурсі, їх семантична еволюція; здійснено їх структурно-словотворчий аналіз. Розглядаються дериваційні моделі термінів-іменників, термінів-прикметників, термінів-дієслів та термінів-словосполучень. Вперше досліджується проблема функціонування юридичної термінології в економічному дискурсі, а також семантичного поля юридичної термінології в структурі економічних текстів.

В результаті аналізу економічної літератури різних жанрів та використання лексикографічних економічних та юридичних джерел виявлено, що приблизно 73% всіх юридичних термінів економічного дискурсу стали невід'ємною частиною економічної підмови в зв'язку з їх продуктивним використанням в галузі економічної діяльності та правовим статусом бізнес-операцій.

Основні результати дослідження набувають практичного значення в процесі узгодження сучасних національної та міжнародної термінологій, а також удосконалення викладання іноземних мов.

Ключові слова: термінологічна міграція, генезис термінів, економічний дискурс, семантична еволюція, дериваційні моделі, економічна підмова.

Гумовская И. Н. Английская юридическая терминология в

экономических текстах: генезис, деривационные и семантико-функциональные аспекты. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.04 – германские языки. – Львовский национальный университет имени Ивана Франко, Львов, 2000.

Диссертация посвящена проблемам современного изучения терминологий, процессам терминологической миграции, в частности функционированию юридической терминологии в английских экономических текстах (монографических трудах, учебно-методической литературе, периодических изданиях и документации). Исследован генезис английских юридических терминов, которые употребляются в экономическом дискурсе, их семантическая эволюция; осуществлен их структурный анализ. Рассматриваются деривационные модели существительных, прилагательных, глаголов и словосочетаний. Впервые исследуется проблема функционирования юридической терминологии в экономическом дискурсе, а также семантического поля юридической терминологии в структуре экономических текстов.

Анализируя экономическую литературу различных жанров и используя лексикографические экономические и юридические источники, мы сделали вывод, что приблизительно 73% всех юридических терминов экономического дискурса стали неотъемлемой частью экономического подъязыка в связи с их использованием в области экономической деятельности и правовым статусом бизнес операций.

Основные результаты исследования приобретают практическое значение в процессе согласования современных национальной и международной терминологий. Они могут быть полезными в совершенствовании преподавания иностранных языков.

Ключевые слова: терминологическая миграция, генезис терминов, экономический дискурс, семантическая эволюция, деривационные модели, экономический подъязык.

Humovska I. English Legal Terminology in Texts on Economics: Origin, Derivational and Semantic-Functional Aspects. - Manuscript.

Thesis for a candidate's degree. Speciality 10.02.04 - Germanic languages. - Lviv National University named after Ivan Franko, Lviv, 2000.

The dissertation is concerned with the study of modern terminology and the processes of terminological migration, in particular the functioning of legal terminology in economic texts which comprise monographs, educational literature, periodicals and documentation. The genesis of English legal terms in economic discourse is investigated, their semantic evolution is studied, their derivational analysis is carried out. Derivational models of nouns, adjectives, verbs and word-combinations are examined. Some problems connected with the functioning of legal terminology in economic discourse and semantics of legal terminology in the structure of economic texts are investigated. Questions concerning the origin of legal and economic transpositions are also tackled.

Etymology has been made a strong feature of the work because it is believed that certain insights into the current usage of a term can be gained from a full knowledge of the term's history and that a better understanding of language generally can be achieved from knowing how words are related to other words in English and to words in other Indo-European languages. Particular attention is paid to showing these relationships as fully as possible and to carrying the etymologies back where possible (either directly or through cross-reference) to the Indo-European base.

The terms from various fields of knowledge create an internal order in the language. To find an optimum conformity among these systems is an important task of modern linguistics. The coordination of national and international terminologies in modern conditions is one of the important tasks of Ukrainian scholars.

Terms of various areas of knowledge during the development and mutual updating of the lexical systems tend to interfere with each other due to the processes of integration. Different terminological systems which cooperate are

quite often a part of the common terminological stock. The migration of terminological elements results in such phenomena as direct terminological transposition, the loss and differentiation of meanings and reverse terminological transposition. This happens when the sublanguage of one area of science absorbs other sublanguage terms. As a dynamic phenomenon the migration causes quantitative (new nominative units) and qualitative (new meanings) enrichment of the vocabulary through mass media, popular scientific works and fiction. As a static phenomenon the migration determines quantitative and qualitative enrichments of the vocabulary of a certain layer of the language.

The results of the analysis of the literature on economics belonging to various genres and the use of lexicographic economic and legal sources show that about 73 per cent of all legal terms in economic discourse become an integral part of the sublanguage of economics in connection with their productive use in the field of economic activity and legal status of business.

The analysis of the morphological structure of legal terms in economic discourse has shown that in the structure of English legal terminology the nouns are predominant. This is due to their nominative function. Most of the legal terms fixed in the texts are formed with the help of derivational affixes.

The analysis of the literature on economics has shown that the use of legal terms in economic texts is dictated by a vital necessity of correlating economics and jurisprudence as well as their close logical connection: economic actions, documents which express various economic operations demanding legal registration. Thus, the economic text acquires some legal content and gets transformed into the legal text. Such an integration results in an association of styles creating a special style which has been defined as legal-economic. Sometimes it is difficult to find a border line between a text on economics and a text on law. These types of texts can only be differentiated by their pragmatical and sociological orientation.

The results of our research confirm that problems in legal terminology functioning encourage a further interest in various aspects of linguistics, discourse

analysis as well as social and legal studies. One can study other aspects of the functioning of legal terminology: in particular its usage in texts on history, geography, ecology, etc.

The basic results of the research published in linguistic periodicals are of practical importance in the coordination of modern national and international terminologies, and in the improvement of foreign language methodology. Additionally, these results have become quite useful in international communications.

Key words: terminological migration, genesis of terms, economic discourse, semantic evolution, derivational models, sublanguage of economics.